

MUISTELMIA TEUVO PAKKALASTA OPETTAJANA.

Vilho Heikki Kivioja.

(Pääkohdat esitetty Normaalilyseossa 24. 11. 1943 kasvatustopin professorin konferenssissa.)

Teuvo Pakkala (alkuaan Theodor Oskar Frosterus), joka oli syntynyt Oulussa 9. 4. 1862 ja kuoli Kuopiossa 7. 5. 1925 (kuolinkuukausi on väärin Isossa Tietosanakirjassa ja kansallisessa Elämäkerrastossa), on paljon tunnetumpi kirjailijana ja lasten kuvaajana kuin opettajana, jona hän kuitenkin varsin omintakeisesti vaikutti Kokkolassa alun toistakymmentä vuotta. Sen ajan muistoihin palaan kohta.

Keskeytettyään aivan alkuasteelle lääkäriopintonsa ja myöhemmin historialliskielitieteelliset opintonsa P. oli joitakin otteita sanomalehtimiehenä ja kirjailijana, kävi 1895—96 Pariisissa, oppien sujuvasti ranskaa (toisin kuin monet muut samallaisen matkan tehneet kirjailijat). V:sta 1904 hän lyhyen aikaa oli Veljekset Friisein köysitehtaan kauppamatkustajana, mutta pääasiassa hän siihen aikaan toimitti pieniä suomennostöitä sekä "Joulukonttia". V. 1908 hän julkaisi Aapisen, jota oli kolme vuotta kypsyttänyt. Keväällä 1907 hän joutui opettajatar Miili Siljon (sittemmin rouva Airila) sijaisena opettamaan Kokkolan Yhteiskoulussa ranskaa VI luokalla ja tuli seuraavana syksynä ranskan vakinaiseksi opettajaksi, saaden osalleen myös kolmen alimman luokan suomen ja II luokan historian, viime mainitun aineen vain tämän ainoan kerran. Vuosittain hän sai yhden luokan lisää suo-

mea (jonka entiselle opettajalle jäi hieman alaluokkien suomi sekä lopuksi yläluokan tullessa syksystä 1918 valtion lehtorina hoitaa suomen opetusta keuhko- ja keuhkokuumeen loppuun, jolloin siirtyi vanhemman Liminkaan, ottaen siellä osaa kansainvälisen myöhemmin pojan mukana Kuopioon ja Viipurin seuran poikansa kanssa oli filmaarilla kappaleita "Sotapolulla". — Myönsi hänelle 2000 mk:n vuotuisen Kirjailijaliitto antoi 1922 hänelle, 15000 mk:n kunniapalkinnon ja Koivun (prof. K. S. Laurilan aloitteesta) 25000 mk:n jolloin P. pääsi tasapainoon vuosisadasta velkaneista veloistaan.

Opettajani oli siis oppiarvoltaan varsin pätevyysnäytteitä, jollaisten suorittamista paljon epäonnistuneempia ja heikompia kuin minun. Heikot olivat muille outoja. Setälän kieli- ja lauseenhistorian (joka on kirjallisuuden historia) kylläkin mainituista luettiin tuskin muuta kuin Niiden sisältö opittiin muulla tavalla kuin kertomuksissa ilmoitetaan "luetuiksi". Kirjallisuuden lukukirjoja luettaessa tarkoin huomattava lauseenhistoria (suomea vierasta sikaa"), perusteellisesti harjoitettavat lauseenjäsennykset jne. Aina miltei joka kerta taululle kolme kaappinimitä, "verbit" ja "partikkelit". Kaappinimit ja partikkelit, verbeissä joskus aiheuttamat, joskus muut hyllyt. Heikot saivat olla taululla kepillä näyttämään sanaa hyllylleen. Luettaessa (II tai I luokan) mekirjan 98 luvusta (Kalevala 2) lauseeseen "tuleen", osoitti eräs tyttö "tunki"-sanaa hyllylle, mihin P. tokaisi: "tunkio" on

MUISTELMIA TEUVO PAKKALASTA OPETTAJANA.

Vilho Heikki Kivioja.

(Pääkohdat esitetty Normaalilyseossa 24. 11. 1943 kasvatusopin professorin konferenssissa.)

Teuvo Pakkala (alkuaan Theodor Oskar Frosterus), joka oli syntynyt Oulussa 9. 4. 1862 ja kuoli Kuopiossa 7. 5. 1925 (kuolinkuukausi on väärin Isossa Tietosanakirjassa ja kansallisessa Elämäkerrastossa), on paljon tunnetumpi kirjailijana ja lasten kuvaajana kuin opettajana, jona hän kuitenkin varsin omintakeisesti vaikutti Kokkolassa alun toistakymmentä vuotta. Sen ajan muistoihin palaan kohta.

Keskeytettyyään aivan alkuasteelle lääkäriopintonsa ja myöhemmin historialliskielitieteelliset opintonsa P. oli joitakin otteita sanomalehtimiehenä ja kirjailijana, kävi 1895—96 Pariisissa, oppien sujuvasti ranskaa (toisin kuin monet muut samallaisen matkan tehneet kirjailijat). V:sta 1904 hän lyhyen aikaa oli Veljekset Friisein köy-sitehtaan kauppamatkustajana, mutta pääasiassa hän siihen aikaan toimitti pieniä suomennostöitä sekä "Joulukonttia". V. 1908 hän julkaisi Aapisen, jota oli kolme vuotta kypsytänyt. Keväällä 1907 hän joutui opettajatar Miili Siljon (sittemmin rouva Airila) sijaisena opettamaan Kokkolan Yhteiskoulussa ranskaa VI luokalla ja tuli seuraavana syksynä ranskan vakinaiseksi opettajaksi, saaden osalleen myös kolmen alimman luokan suomen ja II luokan historian, viime mainitun aineen vain tämän ainoan kerran. Vuosittain hän sai yhden luokan lisää suo-

mea (jonka entiselle opettajalle jäi historia ja myöhemmin alaluokkien suomi sekä lopuksi yläluokkien ruotsi). Koulun tullessa syksystä 1918 valtion kouluksi P. sai v.t. lehtorina hoitaa suomen opetusta kevätlukukauden 1920 loppuun, jolloin siirtyi vanhemman poikansa luo aluksi Liminkaan, ottaen siellä osaa kansanopistolaiselämään, myöhemmin pojan mukana Kuopioon. V. 1921 hän nuoremman poikansa kanssa oli filmaamassa Kajaanin seuduilla kappaletta "Sotapolulla". — V. 1913 senaatti myönsi hänelle 2000 mk:n vuotuisen kirjailija-apurahan. Kirjailijaliitto antoi 1922 hänelle, perustajajäsenelleen, 15000 mk:n kunniapalkinnon ja Kordelinin säätiö 1924 (prof. K. S. Laurilan aloitteesta) 25000 mk:n apurahan, jolloin P. pääsi tasapainoon vuosisadan alussa huolta antaneista veloistaan.

Opettajani oli siis oppiarvoltaan vain ylioppilas, vailla pätevyysnäytteitä, jollaisten suorittaneissa varmasti on paljon epäonnistuneempia ja heikompia. Opetusmallit olivat muille outoja. Setälän kieli- ja lauseopit (sekä Godenhjelmin kirjallisuuden historia) kyllä ostettiin, mutta ensin mainituista luettiin tuskin muuta kuin objektisääntö. Niiden sisältö opittiin muulla tavalla, vaikka ne vuosikertomuksissa ilmoitetaan "luetuiksi". Maamme- ja muita lukukirjoja luettaessa tarkoin huomautettiin epäsuomalaisuuksista ja kielivirheistä ("suomea ei saa rääkätä kuin vierasta sikaa"), perusteellisesti harjoitettiin sanaluokat, taivutukset, lauseenjäsennykset jne. Alaluokilla piirrettiin miltei joka kerta taululle kolme kaappia, otsikkona: "nominat", "verbit" ja "partikkelit". Kaappien hyllyillä olivat eri nominat ja partikkelit, verbeissä joskus transitiivisuuden aiheuttamat, joskus muut hyllyt. Heikoimmat oppilaat saivat olla taululla kepillä näyttämässä kutakin luettua sanaa hyllylleen. Luettaessa (II tai III luokalla) Maamemikirjan 98 luvusta (Kalevala 2) lausetta: "tunki heinät tuleen", osoitti eräs tyttö "tunki"-sanan substantiivien hyllylle, mihin P. tokaisi: "tunkio" on substantiivi, mutta

mitä sanaluokkaa on tunki? — Kun taululla oli kirjoitettuna virke (siihen aikaan: "lause"): "koska elämä on niin lyhyt, ei pitäisi hetkeäkään hukata", sanoi sama tyttöoppilas edellisen osan päälauseeksi, mutta hetimiten korjasi: "ei, kuin toisin päin". — Silloin P.: "Näinkö: tyhyl niin no ämälle aksok?" Hän siis luki takaperin, jotta tyttö huomaisi vastauksensa voitavan väärin käsittää. Tuntuu vieläkin, että kieliovit hyvin jäivät mieleen noilla konsteilla, joissa oli lasten omatoimisuutta ja leikkiä sekä sattuvia sutkauksia. Arvoitukset leikittiin Hymylässä käyden ja piti tietää paljon muita kuin kirjassa olleet arvoitukset. Niitä kerättiin innolla ja tuotiin tunnille, jossa opettaja kiitti hyviä hänellekin tuntemattomia arvoituksia, joista vain harvoja enää on muistissani.

Suomessa käytettäköön lyhyitä lauseita ja vältettäköön konditionaalia sekä turhia -kin, -pa, -pi liitteitä. Ne mallit jätettiin saksalaisille. Futuurikin voidaan välttää, koska suomen kansa on tullut toimeen ilman sitä. On suorastaan hullunkurista sanoa, että kaupunkiin pystytettävä patsas tulee katsomaan sinne ja sinne päin, ikäänkuin tuo patsas lähtisi saapastelemaan. Maammekirjan vikoja oli "omituinen" (pro: ominainen), "sisäjärvi", (mikä se ulkojärvi on?), "laskimme alas Ivalojokea" (milloin lasketaan ylös jokea?), "aina siihen saakka" (ei edes "hamaan"), mutta se oli aina-sanan oikeaa käyttöä, että opettaja vastasi: "aina sen verran", kun eräs poika maksessaan 3 mk:n hintaista pikakirjoituksen oppikirjaa 5-markkasella kysyi: "onko opettajalla kahta markkaa?" "Sijaita" ja "omata" sanat saa hirttää! (Suomalaisessa Maammekirjassa näet: "jos tahdot omata..." vastasi ruotsin: 'om du vill ha...'; viime mainittu sana on jätettävä tässä tapauksessa suomentamatta). d-kirjain saa olla, kun sen ovat "oppineet" meille antaneet, vaikka parempi, että kielemme siinäkin olisi tullut omillaan toimeen.

Aineita palautettaessa huomautettiin: "makiainen" (pro: makeinen) ei ole ruokahalua herättävä sana. "Ei

nyt varsin niin pitkälle”, kun joku oli ennen harvinaisia kirjapainon tuotteita kirjoittanut nykyään olevan *joka paikassa*. — Vaikka ruotsin tunnilla on ”naturligtvis”, pitää suomeksi sanoa ”tietysti”; joku oli kirjoittanut eilen menneensä luonnollisesti kouluun: ”luonnottomasti mennään esim. käsillä kävellen”. ”Käyttäkää ”edelleen” (ei ”eteenpäin”), sillä itse asiassahan Tampereelta lähdetään taaksepäin, mutta sittenkin edelleen Helsinkiä kohti.” ”Alempana” ja ”ylempänä” on huonoa suomea ja voihan ”ylempänä” sittenkin olla alempana edellisellä sivulla. — ”Ei ole ketään poissa” on suomea; järjestäjä näet oli sanonut ”Kaikki ovat läsnä”, mikä oli malli venäjän tunnilla, venäjän kielellä lausuttuna. Attribuutteja sekä ”tämä”-sanaa on käytettävä mahdollisimman paljon sivulauseiden ja ”se”-sanan sijasta. Aineen otsikko jääköön ilman viivaa, joka usein tuhrii, mutta sen alle on jätettävä joku tyhjä rivi. — ”Pitää ajatella, että lukija on päässinpää, ja selittää siten, että väärinkäsitys on mahdoton.” — ”Pankaa jotakin omaanne eikä aina iankaikkisen kulumutta. Tietäähän jokainen sanomattakin, että hevosella on neljä jalkaa, mutta entisen oppilaan lisäyksessä ”yksi joka nurkassa” oli jo jotakin omintakeista. Määritelkää positiivisesti eikä mitä jokin ei ole. Historian henkilöiden lausumien siteeraamisessa on syytä olla varovainen; lainausmerkit osoittavat, ikäänkuin hän kaiken lisäksi olisi sen suomeksi lausunut. Historian aineissa on arvostelu oleva ajan omassa valossa. Matalia lähteitä vältettävä. Huolellisesti on kunkin kirjoituksensa viimeisteltävä, pihtien pittelemiä ei saa näkyä; oppineetkin viimeistelevät, vaikka olisi kiirekin. Kun objektivirheet välttää, niin kyllä ylioppilaskirjoituksissa hyväksytään; viime vuonnakin (P. ei ollut sen luokan suomen opettaja) muuan tyttö oli puhunut vain parista linnunpesästä, vaikka otsikko oli: ’eläimistö kesäasuntoni ympäristössä’, eikä reppuja tullut.”

Alussa aineita vähän jäsenneltiin, mutta yleensä vallitsi suuri vapaus kaikessa. Kaksi viikkoa oli yleensä kotiai-

neen aika. Niitä tuli vuodessa 10—12. Melko usein kirjoitettiin aineita koulussa, jolloin sai valita monesta. Viimeisenä valittavana oli aina "Eilinen päivä", ja sen valinnut ("Aasin siltaa" käyttänyt) siten tunnusti, ettei muusta pystynyt ilman kirjallisuutta kirjoittamaan. Kerran ilmestyi taululle otsikko: "Kauhea murha". Edellisellä välitunnilla näet huomattiin kaksi koiraa tappamassa kissaa. — Alussa oli kuvakin ainekirjoitustunnilla. Joku oli syksyisestä kuvasta kirjoittaessaan lausunut meidänkin kerran pudota kopsahtavan irti elämästä niinkuin lehdet ja hedelmät syksyllä, mitä opettaja piti onnistuneena vertauksena. Monessa yhteydessä ja myös ainekirjoituksen eduksi P. kehoitti pitämään päiväkirjaa; siinä "huomio-kyky tarkistuu". — Käsiälä pitää yrittää saada suurta, koska se "kuluu".

Oli sellaisiakin oppilaita, jotka kaikesta huolimatta eivät oppineet mitään. Subjektiksi ja objektiksi jotkut tarjosivat aivan väärissä sijoissa olevia sanoja. Sellaiset eivät menestyneet vierassakaan kielissä ja joutuivat keskeyttämään, väittäen aivan aiheettomasti syyksi P:n puolueellisuutta ja huonoja numeroita. — Eräät lauseenjäsennykset tuntuivat lapsen tajulle ylivoimaisilta. Niinpä ei kelvannut objektiksi sana "tulta" lauseessa: iski tulalta kynnestään. P. selitti: "iski kynttä, niin että tuli tulalta. Samoin ei ollut objekti "vuolee kirvesvartta", vaan vuolee halkoa, niin että siitä tulee kirvesvarsi. Ne olivat lasten mielestä objekteja, mutta opettaja sanoi ne adverbiaaliksi, ei edes objektiiviksi tai n.s. sisäiseksi objektiksi, kuten nyt eräät opettajat kuuluvat sanovan. Seppä polttaa ahjossa sysiä (obj.), mutta miilussa poltetaan sysiä (adverbiaali, siis sysiksi). Hän kyllä koetti selittää, että jos kirvesvarsi olisi objekti, niin vuolee kirvesvartta pilalle kuten pahantapainen lapsi valmista vartta. — Lukukirjan lauseessa: "Eliaan täytyi laukku selässä vaeltaa kotiin", oli subjektina "vaeltaa", sille genetiivi-attribuuttina (ei objektiivina) "Eliaan", predikaattina "täytyi", appositiona

'laukku selässä" jne. Koskaan ei sattunut rekilaulun mal-
lia jäsennettäväksi: "Santra se antoi sällillensä...", joten
en vieläkään tiedä, onko se-sana muodollinen subjekti vai
mikä lauseen jäsen, samoin "sitä"-sana lauseissa: "Me
sitä ollaankin miehiä", "minä sitä jäänkin kotia".

P. ei ollut täysin perillä Kiven kielestä, vaikka oli sitä
ihailleen lukenut nuoruudestaan asti. Yleensä hänen seli-
tyksensä siihen niinkuin Kalevalaankin olivat oikeat.
Minua kuitenkin jäi harmittamaan hänen ihmettelynsä,
että Seitsemässä veljeksessä oli "pedollinen" (pro: petolli-
nen). Itse olisin tahtonut, vaikka en tullut puheenvuoroa
pyytäneeksi, sanan ymmärrettäväksi "petomainen", (vuo-
reen sulkeminen rangaistuksena on pedollinen = peto-
mainen). Kun eräs oppilas Nummisuutareita käsiteltäessä
arveli tarkoitettavan tervaa sananparressa "kuin kissa
tuoreessa terressä" ja P. tuntui sen hyväksyvän, niin kii-
ruhdin selittämään, ettei kai Mikko Vilkastus juossut
"tervan", vaan teeren perässä, ja sain opettajan kannal-
leni. Seitsemän veljeksien koulupainoksen johdosta, kun
siitä oli kirosanat siistitty pois, lausui P. "peijakkaan ole-
van niin pienen, ettemme olisi sitä peljänneet", ottamatta
huomioon, että siihen laitokseen oli "perkele" pienen-
netty "peijakkaaksi" ja tämä taas vielä lievemmäksi
("kummat irti"), jota sanaa P. heti epäili muiden kuin
Kiven käsialaksi. "Ei raamattukaan ole vapaa sellaisista
sanoista". — Kiven kuvaamien lukkari-parantajien esi-
kuva löydettiin läheltä vielä silloin: Pietari Päivärinta.

Valmistettuja esitelmiä pidettiin yläluokilla, mutta jo
alaluokilla joskus yhtäkkiä käskettiin oppilas luokan eteen
valmistamatta kertomaan esim. omasta kotipitäjästään.
Tarkoitus oli varmaankin opettaa käyttämään oikeaa kiel-
tä, missä suhteessa esim. täällä Normaalityseossa on oppi-
laissa paljon toivomisen varaa. Ei saanut vahingossakaan
esim. komparatiivia käyttää muuta kuin vertailussa. Sa-
maa tarkoitti n.s. lukkarinkoulu, jota P. ainakin parina
talvena illoin piti alaluokkien oppilaille. Mukaan tulo oli

vapaaehtoista, mutta siellä oli pakko esiintyä yhtäkkiä, milloin alustaa, milloin esitelmöidä, milloin väitellä jne. Siellä päätettiin rakentaa, muistaakseni helmikuussa 1912, kelkkamäki, johon taittiin kaikilta verottaa ehkä 30 penniä. Harva lienee maksusta kieltäytynyt, vaikka se oli niin epävirallisesti päätetty ja keskustelijat eivät tienneet totta tarkoitettavankaan, koska sopimuksen mukaan monen piti vastustaa kaikissa keskusteluissa, jotta niihin tuli vilkkautta ja opittiin perinpohjin perustelemaan kantansa. Mäki oli paikoillaan lähes vuosikymmenen, nykyisen tullikamarin rakentamiseen asti. P. katseli nautinnolla mäen laskijoita, mutta harvoin itse viitsi ottaa kyytejä. Tapaturmia en muista sattuneen, vaikka mäki oli korkea. Ehkä P:n suunnitelma oli hyvä tapaturmien torjumiseksi. — Lukkarinkoulussa aakkoset näyteltiin sekä ruumiinliikkein että laulaen. Siellä ja muutenkin P. opetti, ettei saa pitää haukkumaniminä poikien toisilleen antamia nimiä „peppi”, „isäntä”, „koosi”, „denne”, „suutari”, „haneli”, „pallero” jne.), eikä niistä tyhmän lailla suuttua. Lukkarinkoulun ja välituntien opetuksia oli, että paltonkaulus on pidettävä pystyssä kylmällä ilmalla, että on hyvä pysyä maalaisena, mutta ei maalaistollona. Jos esiintymisen aikana kuului kuhinaa, oli neuvo hiukan pysähtyä ja seuraava sana melkein ärjäistä, niin tulee hiljaisuus. Pikku seikatkin P. piti tärkeänä opettaa. Kömpelyys oli voitettava. Niinpä hän opetti kumartamaan verkalleen ja matalasti, samalla lyöden jalkaa. Niiaaminen myös opettiin; siinä tapahtui askel taaksepäin. Jos sattui erehdys, esim. rukouksissa liian aikainen kumarrus, kun ei vielä ollut sen luokan vuoro kumartaa ja kääntyä pois, oli jätettävä pää alas, jottei kukaan huomaisi erehdyistä. Tilanteen herra hän itsekin osoittautui olevansa. Kun kirkollisenaattori, amiraali A. Wirenius ja apulaissenaattori, prof. V. Semëhoff esittelijäsihteeri H. Kahelinin kanssa olivat 21.2. 1914 koulua tarkastamassa valtion haltuun otettavaksi, oli luokallamme rehtorin tuntia aluksi vah-

timassa joku naisopettaja, mutta pian tuli P. ja nainen lähti. P:n bonjour-takin liepeen alta oli vain yksi etupenkin poika (nyt jo vainaja) sattunut huomaamaan valkeaa paitaa vilahtelevan. Me muut huomasimme seisomaan noustessamme, että poika jotakin kuiskasi P:n korvaan ja tämä pyörähti heti selin, ja pojan koetellessa hänen niskaansa, jossa ei ollut mitään vikaa kauluksessa, opettaja lausui varsin kuuluvasti: "Joko se nyt on suorassa?" P. oli ehtinyt pyytää poikaa koperoimaan vähän hänen niskaansa ja samalla itse pukata paidan kulman näkymättömiin. Samalla hän kääntyi ja ryhtyi toimeensa kuin ei mitään olisi tapahtunut. Vasta välitunnilla saimme pojalta kysymällä tietää, mistä siinä oikeastaan oli ollut kysymys. Pikku oveluuden esimerkki oli sekin, että tutkinnossa oli käsky kaikkien viitata, mutta edeltäpäin oli sovittu, kuka ranskassa ja kuka suomessa lausuu minikin säkeistön runosta jne. Kevättutkinnoihin tuli siihen aikaan paljon yleisöä.

Lukkarinkoulu alkoi ranskan opetuksen kokeiluna sitä kieltä aloittamattomille alaluokkalaisille, mistä on maininta 1909—10 vuosikertomuksessa. Opetus oli aivan ranskaa, (Berlitzin metodi?); kuvia ja muuta havainto-opetusta käytettiin, kirjoittaa ei yritettykään. Säännöttömien verbien taivutustakin opittiin. (Sillä ranskan taidolla tässä on täytynyt tulla toimeen joskus ummikkoranskalaistenkin kanssa!) Samalla oli opettajakunnalle oma lukkarinkoulunsa ranskassa. Seuraavina vuosina se oli aikaisemmin mainitussa muodossa ja hävisi jonkun vuoden kuluttua, kun P. arvattavasti oli saanut tietoonsa tulokset kokeiluistaan.

Jollakin retkellä kerran kysyimme, eikö hän pitäisi lattiassakin lukkarinkoulua, kun sen ääntäminen silloin oli horjuvaa mm. c:n osalta. P., joka itse ei sanonut -tsioni, vaan -tio jne., lausui: "Cicero ja muut klassikot saisivat meille opettaa 10 vuotta latinan lausumista, emmekä sitenkään vielä kunnolla osaisi."

Ruotsinkieleen P. ei tuntenut kiinnostusta. Maammekirjan 96 luvun kohdalla, kun siinä sanottiin Kalevala käännetyn ruotsiksi ja monille vieraille kielille, hän hymähti, ettei se ole mikään etu, että Kalevala on ruotsinnettu. "Ruotsilla ei päästä maailmassa yhtään pitemmälle kuin suomellakaan. Erittäin ne ovat maailman kielet". Kokkolan ruotsissahan on paljon muinaisgermaanilaista jälkeä ja suvut sekaisin. Kokkolan suomalaisilla oli siihen aikaan huono kielikorva, joten P:n mielestä "kokkolalainen ei osaa mitään kieltä". Kokkolan suomalainen korva pisti aineeseen: "Pääsiäisloma on lyhyt, tuskin yksi viikkokaan." P. vaati ehdottomasti: "yhtä viikkoakaan". Hän sanoi sellaisen olevan "ruotsia suomalaisin sanoin", samoin kuin esim.: "Kuinka kauniisti eikö kuu paistakin!" — "Hevonen varastettiin varkaalta, mikä ennen maailmassa oli olevinaan: varas varasti hevosen." — Hän joutui Gertrud Reiniuksen (lienee ollut antamassa käytännöllisiä näytteitä?) sijaisena muutamaksi viikoksi parille alaluokalle keväätalvella 1908. Ruotsintuntimme silloin joutui aamutuntien jatkoksi klo 10—11. Läksyt kyllä luettiin kotonan ja osattiin tunnilla. Pian ne valmistettiin aivan eri konsteilla: hän kirjoitti taulun täyteen numeroita ja puhui ruotsia, näyttäen kepillä sekaisin numeroita taululta. Niiden, joilta se huonoimmin kävi, piti enimmänsä lausua niitä ruotsiksi. Paljon ennen varsinaista tunnin loppua päästiin syömään. Opittiinkin paljon paremmin kuin jos olisi sisältä luettu pitkät läksyt ja ne käännetty ja siinä sivussa numeraalit opittu muka huomaamatta, kuten varsinaisen opettajan ja Valfrid Vaseniuksen oppikirjan tarkoitus oli. Kirjoituksissa hän otti miinus-virheen, ellei objekti ja adverbiaali olleet kieltosanan paikalla, mistä varsinainen opettaja ei välittänyt.

Heti syksyllä 1907 P. toi kouluun pikakirjoituksen vapaaehtoiseksi aineeksi kolmannelle luokalle. Viimeisen kerran sitä oli lukuvuonna 1911—12, jolloin rehtori V. A. Heikinheimo sitä opetti, minkä jälkeen P. ei enää siihen

ryhtynyt; suomesta taisi jo silloin olla yllin kyllin tuntilukua. (Vasta tänä syksynä kuuluu siellä jälleen pikakirjoitusta opetettavan rouva Tepon toimesta). Syksyin P. aina selosti pikakirjoituksen hyödyn, huomauttaen sen taidon kaunistavan käsialaakin, mutta olevan suuren vaiavan takana. Harvat suuresta joukosta olivat enää keväisin mukana. Lieneekö hän Helsingissä ensimmäisenä ylioppilasvuotenaan tutustunut pikakirjoitukseen? Hyvin hän oli perillä Neoviuksen järjestelmän alusta ja kehityksestä. Ainakin jo 1886 hän Oulussa raittiuspuhujakautenaan piti pikakirjoituskurssin.

Erikoislaatuinen oli P:n suhtautuminen kilpaurheiluun. Tunnilla hän huomautti, että terve sielu oli ennen ruumista roomalaisten sananlaskussa, joka oikein siteerattuna oli oleva: on rukoiltava, että olisi terve sielu jne. Nykyajan urheilu P:n mielestä viis' veisasi sielun terveydestä. Hän kyllä vei luokan keväällä luonnon helmaan palloa lyömään, mistä saattoi seurata aineen aihe. Hän oli hiihdon harrastaja (Oulun hiihtojen perustajia), teki kesäisin pitkiä polkupyöräretkiä, kalasteli ja oli ulkosalla nuoruudesta asti, ei säikkynyt mennä myöhempään syksyyn ja kylmempään veteen uimaan kuin muut silloin Kokkolassa. Ennätysurheilun muotiin tullessa P:n mielestä syrjäytyivät itsekasvatus, ryhdikkyys, käytöstavat yms., ja ikävät tyypit esiintyivät urheilijoina, mikä aiheutti hänen taholtaan ankaran arvostelemisen, johon kohta tulen. Eivätpä koulussammekaan kiihkeimmät urheilijat olleet hetikään kaikki miellyttävimpiä tyyppejä. Eräs heistä rehtorin häntä puhutellessa seisoi kädet syvällä housuntaskuissa ja vetelässä asennossa. P. ohikulkiessaan veti hiljaa kädet pois taskuista ja oikaisi asentoa. Silloin tällöin hän tunnilla huomautti urheilijain henkisestä kehittymättömyydestä. Kalevalaa luettaessa hän mainitsi nykyajan urheilun olevan harhateillä, kun raakaa voimaa ihailaan. "Väinämöisestä näkyy, että tämä kansa on ollut suuri rauhan töissä. Ovat tosin silloin ja hakkapeliittoina tapelleet aika

tavalla, kun ovat vauhtiin päässeet. Mutta sittenkään ei tämän kansan henki ole sama kuin Vänrikki Stoolin tarinoissa." Niistä emme muuten paljoa lukeneetkaan, tuskin muuta kuin Sandelsin ja Kuormarengin, ehkä toisilla luokilla hiukan enemmän. "Jo futuurin puute suomen kielessä osoittaa, ettei tämä kansa ole halunnut kauas kilpaila." Kreikkalaisen Maraton-juoksun P. sanoi ymmärtävänsä, kun silloin ei ollut muuta nopeaa tiedonvientikeinoa. Nyt sitä ei tarvita, kun on sähkösanoma, puhelin, moottoripyörä jne. Koulumme edustajat pitivät usein puolensa Helsingissä koulujen välisissä hiihtokilpailuissa ja toivat pokaaleita. Voitosta tuli heti sähkösanoma, jolloin P. lausui: "Eivätpä tuoneet sanaa hiihtämällä, olisin minäkin saanut sieltä sanan tulemaan yhtä pian, vaikka en ole kilpahiihtäjä." Kun koulumme hiihtäjät kerran olivat Helsingissä eksyneet ladulta ja jäivät silloin tappiolle, opetti P. tunnillamme: "Ei raaka voima auta eikä ole pääasia. Sitä nyrkkeilyssä ja kaikissa kilpailuissa vaaditaan. Toista olisi, jos siihen yhdistettäisiin joku ajatusponnistus, esim. päämäärän etsiminen; mutta taitaisivat heti ladulta eksyä."

Kun Kokkolaan olivat ehtineet Helsingin Sanomain 15. 2. 1913 ja Uuden Suomettaren 16. 2. 1913 sisältämät tiedot R. Scottin Etelänaparetken epäonnistumisesta, meni luokallamme koko suomen tunti sen käsittelemiseen. "Kuka on lukenut Scottin Etelänaparetkestä?" — "Mitä se opettaa?" — Itse hän lopullisen vastauksen antoi ja selitti sen "opettavan, ettei urheilu karaise eikä auta kestämään pahassa paikassa. Tiedemiehet olisivat kestäneet matkan rasiukset, mutta sinne oli otettu mukaan urheilumies, jolla oli raakaa voimaa, nimittäin kapt. Edgar Evans, joka ensimmäisenä sairastui ja veti tuohon muutkin retkikunnan jäsenet, jotka olivat heikkoja tiedemiehiä, mutta olisivat ilman toverinsa laahaamista pelastuneet. Sairaus ja kärsimys karkaisee enemmän kestämään kuin raa'an voiman harjoittaminen ja kilpailut". — Paljon kah-

deksan vuoden kuluessa ennätimme kuulla urheilua ja "tylsistyttävää" onkimista vastaan (vaikka väittivät P:n joskus kesäisin itsekin onkineen). Purjehtimaan P. lähti kanssamme syksyin kevään, mutta urheilulle tuntui pysyvän leppymättömänä. Kun hän muuten oli "mukava", ei tuo suuria haitannut poikien mielestä; he myös pitivät käsityksensä ja jatkoivat urheilujaan ja kilpailujaan, joita voimistelun opettajat tukivat. Tunnilla ei yritettykään vastaan sanoa hänen urheiluarvosteluunsa, mutta sekini tehtiin välitunnilla ja retkillä. Scottin retken jälkeen tuli syksyllä tieto Johannes Linnankosken kuolemasta. Välitunnilla eräät pojat huusivat: "Kuolevat ne kirjailijatkin!" Ulkona vartiovuorolla oleva P. sen varmasti kuuli, vaikka ei ollut kuulevinaan.

Muitakin kuin kilpaurheilijoita hän opetti oikeaan ryhtiin ja käytökseen. Hänen nuorempi poikansa usein käveli kumarassa ja laahustaen. Puistossa eineväliajalle mentäessä isä-Pakkala kerran huusi paljon edellä kävelevälle mainitulle pojalleen: "Erkki!" — "Mitä?" kysyi poika kääntyen. "Kävele oikein!" oli vastaus.

Toverikunnan kuraattorina P. oli kevätlukukauden 1909 alusta kevätlukukauden 1912 loppuun, jolloin toverikunta olisi sallinut erään koulusta erotetun pojan (nyt pastorina Amerikassa) käyvän kokouksissa, koska sääntöjen mukaan entiset toverikunnan jäsenet saivat tulla mukaan, minkä rehtori V. A. Heikinheimo tässä tapauksessa kielsi. — Toverikunnassa P. järjesti keskustelut vauhtiin. Lopuksi hän puheenvuorossaan tasoi piteet. — Näytelmien ja kuvaelmien järjestäjänä hän oli oikeassa elementissään. Keksittiin joka kerraksi jotakin uutta ja hauskaa. Kerrankin kuului kuin kihinää suuresta mettis-(=kimalais-)pesästä ja ilmestyi poika ja tyttö ottamaan kiinni mettistä, jota eivät paljolla hakemisellakaan mistään löytäneet. P. istui rauhassa penkin päässä keskellä juhlasalia ja luultavasti imi ilmaa suupielestä sisään niin ahtaasti, että erehdyttävä mettis kihinä kuului, välillä katketen,

kuten ainakin luonnossa. Runot ja vuorokeskustelut olivat korkealla tasolla; oli myös arvoituksia ja kuva-arvoituksia, jopa soittokuntakin. Siinä mm. kammalla soitettiin. Celloa P. itse soitti kuin olisi se ollut hänen elämäntehtävänsä. Laulukuorot eivät olleet harvinaisia P:n johtaminakaan, vaikka johtivat niitä laulun opettajat, jopa oppilaatkin. Kerran pari pikkujoulussa P. järjesti Naantalin keskiaikaisen luostarikuoron latinaa laulamaan. Monia taiteellisia taipumuksia P:ssa oli. Vuosikertomuksen mukaan hän muovaili "Kevät ja takatalvesta" kuvaelman "Juhannustulilta" Snellmanin päiväksi 1907, joten koulun 25-vuotisjulkaisussa oppilaiden muistelmia sen olleen 1906, täytyy olla vääriä. Silloinhan P. ei vielä ollut koulussa.

Talvella 1907—1908 juhlassaan I ja II luokan pojat esitivät Porilaisten marssin näytelmänä, puisin kiväärein ja oikein puvin. Myöhemmin toverikunnassa P:n toimesta esitettiin Amazonitanssi. Ensinmainitussa juhlassa olin P:n asettamana postimestarina, jolle kuului myös tarkastaa, ettei kukaan saa loukkaavia kirjeitä. Epäselvät tapaukset oli ratkaistava apulaiseni kanssa. Kun emme saaneet selvää, loukkaako vastaanottajatyttöä nimetön kirje, jossa oli vain sanat: "Eikös se Uno ole nätti?", alistin sen P:n sensuroitavaksi. Vastaus: "Anna mennä perille, eihän tuossa ole muuta kuin että se on nätti."

En muista, oliko postimestarinvirka vai joku runonlausuntatehtävä niihin aikoihin, jonka takia olin kutsuttu P:n kotiin neuvottelemaan. Siellä odottaessani salissa saatuin kuulemaan ruokasalista "pöytäpuheenkin". Perheen isä kysyi: "Miksi ihmisellä on nenä keskellä ja silmät, korvat ja suu juuri niillä paikoilla kuin ovat?" Pojat ja joku vieras koettivat selittää, mutta tulos ei tyydyttänyt isää, jolloin kuului äidin ääni: "Sitä ei tiedä Teuvokaan." Pian hän kuitenkin antoi hyvän selityksen, joka minulta on jo aikoja sitten unohtunut.

Monta muuta asiaa on unohtunut, jos osa pysynyt muistissakin. Kun luettiin Aleksanteri I:n matkasta ja tuli

lause: "Harvoin on kruunattu pää kulkenut niillä tienoin" (Paltamossa), kysyi opettaja: "Näinkö ne päät vain yksinään kulkevat" ja selitti sen olevan "pars pro toto", kehoittaen panemaan mieleen, jotta "ensiluokkalainenkin voisi kehua osaaavansa puhdasta latinaa". Kiveä luettaessa hän huomautti, kuinka Nummisuutarien Esko muistuttaa Seitsemän veljeksien Juhania. En enää muista, millä nimellä hän sanoi tuota kirjailijan itsensä kertaamista. Autoplagiaatti se tuskin oli, eikä kukaan ole myöhemmin tiennyt unohtamaani sanaa (geminatio?). Plagiaatista hän kertoi, että se usein onnistuu, mutta voi käydä huonostikin, kuten oli jollekin tohtoriksi väittelijälle (Parisissa vai Suomessa?) käynyt, kun vastaväittäjä olikin tiennyt, että väitöskirja oli espanjasta käännetty ja vielä kaiken lisäksi huonosti käännetty.

P. kehoitti välttämään salapoliisiromaaneita ja muuta huonoa kirjallisuutta, elokuvia ja kahviloita, mutta lukemaan hyvää kirjallisuutta, mihin on paljon parempi tilaisuus kuin hänen nuoruutensa aikana. Venäjistä ei ole suomennettu mitään roskaa hänen sanainsa mukaan. Ainakin kerran hän tunnilla luki ranskasta suoraan suomeksi jonkun mieleisensä kertomuksen, kerran luvun "Meripoikien" korrehtuuria. Kaunoluvussa käytettiin Ahoa, syrjäyttäen ennen käytetty "Oulua soutamassa".

Tunnillakin P. teroitti elämän lyhyyttä. "Pikemmin kuin arvaattekaan, olette harmaapäitä ukkoja ja harvahampaisia Pohjan akkoja". Hakkailun varalta hänellä oli tapana joskus mainita: "Rakkautta on vain määräännos, jota ei saa ennen aikojaan tuhлата. Jos päre poltetaan karrelle, ei se sitten enää valaise. Älkää tuhlatko sitä, mitä on vähän. Monen elämässä on rakkaus varhain poltettu karrelle ja asia on ollut sitten ainaiseksi pilalla."

Kerran välitunnilla kysymykseemme "onko huomenna lupa" P. vastasi: "Sais' olla", mistä eräät lukutoukat päätelivät hänen olevan laiskan.

Kurinpito ei P:lle tuottanut vaikeuksia. Omalle luokal-

leen hän ensimmäisenä tai toisena vuonna kerran suuttui syystä, jota en enää muista. Oli pitänyt jäähyväispuheen, joka oli päättynyt sanoihin: ”Kyllä vielä joskus muistatte vanhaa, pientä, mustaa isä-Pakkalaa.” Hän vaihtoi virkoja luokkani valvojan kanssa, mutta asia heti peruutui, kun hänen luokkansa aivan pian teki anteeksipyynnön.

Ainakin alkuaikoina hän oli rehtori Lampolan uskottu pulma-asioissa. Hänellä oli tavallista läheisemmät suhteet joihinkin oppilaihin ja hänen avullaan kertoivat selvinneen eräät tytöt ryssä solttujen morsiamiksi, mistä on merkki erottamisen muodossa vuosikertomuksessa 1917—18. — Vuotta paria myöhemmin oli joku svabodan jälkijuttu: pyydetyn lupapäivän kieltämisen johdosta aamulla kittiä avainten rei’issä, puhelinjohdot poikki, päiväkirjat hukassa ym. vallattomuutta, minkä kertoivat P:n saaneen selville, vaikka vuosikertomuksessa en huomaa siitä jutusta merkkiäkään. Lampolan poissa ollessa (Helsingissä pätevyysnäytteissä?) P. oli v.t. rehtorina, vaikka varsinainen vararehtori oli joku nainen.

Raittiuspuhujan paatosta P. näytti kuuntelevan ivahymin, luullakseni esitystavan vuoksi.

Uskontoa P. käsitteli tunnilla ja aineissa kaikella kunnioituksella, vaikka joskus ivalla mainitsi virsikirjan kielestä, mutta ei mitään vielä huonommasta Raamatun kielestä. Joskus v.t. rehtorina hän piti rukoukset ja joskus muulloin soitti rukouksissa, jos ei sattunut vakinaisia soittajia. W. Söderströmin sanotaan vaatineen kerran alkuaikoina karsimaan käsikirjoituksesta raamatunlauset. Merellä kerran P. mainitsi minulle, vieressään purjenuorat kourissa istuvalle perämiehelle, ettei hän ole muulloin luntannut kuin rippikoulussa vilkaissut katkismukseen polviensa päällä. Joskus muulloinkin saattoi sattua, että hän samaan tapaan saattoi lausua uskonnosta. Ylioppilas-aikanani tavatessamme hän lausui: ”Olisin luullut sinussa olevan niin paljon kritiikkiä, että et olisi ruvennut papiksi”. — Harvoin häntä näkyi kirkossa, harvoin seuroissa.

Rovasti Edvard Johansson oli hänen parhaita tuttujaan vain suomalaisuuden ja kulttuuriharrastusten vuoksi. Yksityisesti hän arvosteli Johanssonia varsin ankarasti liian maallisenä. Rehtori Lampolan kanssa hänellä oli ainakin aluksi hyvä yhteisymmärrys ja yhteistoiminta mm. joululehden julkaisemisessa. Lampola uskoi hänen laadittavikseen uudet oppilaspäiväkirjan mallit (mihin P. sisällytti myös tilaa välitodistuksille) entisten aivan mitättömien ja ruotsinvoittoisten sijaan. Uskonnollisissa mielipiteissä heillä saattoi olla eroavaisuuksia. Rehtori V. A. Heikinheimoa, jota hän rehtorina ei pitänyt onnistuneena mm. ehkä edellämainitun P:n kuraattorikauden lopussa sattuneen toverikuntavälikohtauksen takia, hän ihmisenä ja pappina kunnioitti ja puhui hänestä takanapäinkin lämpimästi. Pakkalasta papinvirka oli vaarallinen varmaankin siitä syystä, että se helposti maallisti ihmisen leipäpapiksi, mikä hänelle oli kauhistus. Niin suljettu kuin P. olikin, arvelevat hänen poikansa hänellä olleen yksinkertaisen ja selväpiirteisen uskonnollisen, ehkä mystiikkaan vivahtavan katsomuksen.

Tunneihmisenä ja kirjailijoiden tapaan oli P:lla voimakaat sympatiat ja antipatiat, ainakin monen oppilaan ja joidenkin opettajatoverien mielestä. Itse jouduin saamaan ensi tunneilla arvostelun: "Tuo tänne sänky ja peite, jotta sinun on täällä parempi nukkua!" En näet maalaisena osannut heti kieliopin latinalaisia termejä, kuten valmistavasta koulusta ja ehkä joistakin muista maalaiskansakouluista tulleet osasivat, enkä uskaltanut sanoa suomeksi, kun muutkaan eivät niin sanoneet, joten hän ehkä luuli, että en opikaan sanaluokkia. Pian hän kuitenkin sai huomata erehtyneensä ja antoi jo ensimmäiseen välitodistukseeni lokakuun 26 p:nä suomesta täyden kympin, parhaan koko 31 oppilasta käsittäneellä ensimmäisellä luokalla, eikä laskenut sitä myöhemminkään. — Opettajatoverit Lehtinen ja Aailas häntä kauniisti muistelevat koulun 25-vuotisjulkaisussa, vaikka ajoittain puuttui sympatia ensinmainitun kanssa.

P. kyllä tiesi, että monet ainakin aluksi halveksivat ja takanapäin ivasivat hänen uusia omintakeisia opetusmenetelmiään, mutta hän ei välittänyt siitä suuriakaan. Ylioppilastutkinnon tulokset sekä suomessa että ranskassa puhuivat hänen puolestaan. Poikien enemmistö — vastoin minun mielipidettäni — piti P:n kirjoituksena ”Kokkola”-lehdessä 22. 11. 1913 ollutta ”Jeppen” kirjoitusta ”Kettumainen koira”, joka poikien tulkinnan mukaan tarkoitti opettajaa, yläluokkain poikien urheiluseuran johtajaa, joka poikien luulon mukaan oli kieltäytynyt joko takuusta tai lainaamasta P:lle ja joka pakinassa esitettiin ryöstävän toiselta morsiamen kuin koirat luun toisiltaan. Vastineeksi pojat luulivat samassa lehdessä 27. 11. 1913 julkaistua lyhyttä takaussitoumuksen kaavaa. Nyt kolmenkymmenen vuoden kuluttua eivät sano pakinasta mitään muistavansa ne naisopettajat, joita poikien luulon mukaan siinä tarkoitettiin, mutta pääasiallinen, miesopettaja (nyt eversti), vastasi tiedusteluuni, että hänen mielestään poikien enemmistö on ollut oikeassa, vaikka häneltäkin yksityiskohdat jo ovat mielestä haihtuneet. — Sen ajan pikku kaupungin oloissa P:n otteet alussa saattoivat tuntua monesta vaarallisilta, varsinkin kun hänellä ei ollut tukenaan pätevyyspaperien arvovaltaa. —

Paikkakunnan suomalaisten riennoissa P. oli mukana ohjelmia rikastuttaen.

Opettajakauden kirjailijatoiminta oli vähäistä, ehkä käännöstitä jatkuvasti. Kun 50-vuotispäivän aikana julkisuudessa arvosteltiin, että P. kuuluu historiaan enemmän kuin muut samanikäiset kirjailijat, julkaisi P. 1913 ”Pikku ihmisiä” ja 1915 ”Meripoikia”.

Lähetystönä tehtailija Juhani Pohjanpalon kanssa P. sai Vaasan kuvernööriltä lupauksen, ettei koulua otettu venäläisen sotaväen majoitukseen. Kansalaiskokouksiin mm. Uudenkirkon ja Kivennavan keisarikuntaan yhdistämisen johdosta ei P. ottanut osaa ainakaan aktiivisesti. Suomalaiseen puolueeseen hän taisi lukeutua. Vapaussou-

dan aikana luulen hänen kuuluneen paikalliseen esikuntaan ja muihin luottamustoimiin. Ainakin vankien kuulustelussa näin hänet pikakirjoitustaitoisena tuomarin kirjuriina. Vuosikertomus mainitsee hänen 1918 olleen alaluokkain oravakomppanian päällikkönä, apupäällikkönään ylioppilas Erkki Pakkala.

Tärkeimpänä päämääränä P:n opetustyössä oli mielestäni luonteen kasvatusta. Oppilaat, kuten omat pojatkin, oppivat hänessä tuntemaan itsenäisen persoonallisuuden, joka ei astunut korokkeelle eikä käyttänyt paatosta ja jolla oli inhimillisiä heikkouksia, mutta lämmin ja oikeudenmukainen mieli ja pyrkimys toteuttaa elämässään niitä ihanteita, joita piti oikeina.

Muistoissani säilyy P. aina nuorten auttajana ja ymmärtäjänä. Opettajana hän ansaitsi seuraajia, paitsi sana-kaappien käyttämisessä myös mm. runon lausumisopeuksessa, jolloin pääskynenkin piti oikein nuotilleen matkia, jolloin täytyi asian mukaan itkeä ja nauraa, kuten myös kaunoluvussa ja näytelmissä ja kertomusta esittäessään.

Lakkaamatta pulppuaa muistoista esiin uusia esimerkkejä, mutta paljon on varmaan jo auttamattomasti unohduttu niin minulta kuin muiltakin oppilailta, paljon hyviä opetuksia, lämpimistä sydämistä lähteneitä. Ne ovat "puustavia" joka kuolettaa. Tärkeintä on tuo lämmin henki, joka ei kuole, vaan tekee muistotkin eläviksi.